

Л. С. Танюк

Крушельницький Мар'ян Михайлович

КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ Мар'ян Михайлович (18. 04. 1897, с. Пилява, нині Буцац. р-ну Терноп. обл. – 05. 04. 1963, Київ) – актор, режисер, театрально-громадський діяч, педагог. Племінник [С. Крушельницької](#), чоловік [Є. Петрової](#). Народний артист СРСР (1944). Державні нагороди СРСР. Учень *В. Юрчака*, Леся Курбаса (1924–33). Закін. Терноп. гімназію (1914), навч. у Львів. університеті (1921–24), на мед. факультеті Університету у Карлових Варах (Чехо-Словаччина, нині Чехія, 1924). Сценічну діяльність розпочав 1913 в аматор. гуртках. Грав у трупях товариства «Терноп. театр. вечори» (1915–17), Терноп. укр. (1918) і Нового львів. (1919, співзасн.) театрів. 1920 у Вінниці на базі цього колективу і групи акторів «Молодого театру» взяв участь у створенні Театру ім. І. Франка. Разом із [Б. Балабаном](#) брав участь у створенні Укр. цирку. 1921 – у Терноп. драм. театрі; 1921–24 – Театрі товариства «Руська бесіда» у Львові. Від 1924 – актор, 1933–52 – худож. кер., реж. і актор театру «Березіль» (нині Харків. укр. драм. театр ім. Т. Шевченка); водночас 1946–52 – у Харків. театр. інституті: від 1947 – професор кафедри майстерності актора та режисури. 1952–63 – актор і реж., 1954–61 – гол. реж. Київ. укр. драм. театру ім. І. Франка; одночасно від 1952 – професор кафедри майстерності актора та режисури Київ. інституту театр. мистецтва. Дебютував у кіно 1926 роллю Жана Ковбасюка у стрічці «Ягідка кохання» (реж. О. Довженко). К. – характерний артист широкого профілю та глибокої психол. вразливості, вихованець школи образ. перетворення Леся Курбаса, майстер як м'якого трагікоміч. малюнку, так і гротеск. жанру, ревію, клоунади. Для К.-режисера характерні помірков. класична стриманість поряд із тяжінням до образ. перетворення та пошуку вираз. театр.

метафорики. У Київ. театрі опери та балету ім. Т. Шевченка поставив оперу «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1953). Співавтор кн. «Лесь Курбас: спогади сучасників» (К., 1969). Знято д/ф «Мар'ян Крушельницький» (1960, реж. В. Ляховецький, «Київнаукфільм»). Харків. міськрада 1995 заснувала премію ім. К. Серед учнів – [В. Бегма](#), [М. Геляс](#), [Д. Гнатюк](#), [А. Горчинський](#), [В. Грипич](#), [І. Казнадій](#), [В. Кобржицький](#), [Ю. Крітенко](#), [А. Куниця](#), [Є. Кушаков](#), [Л. Кушкова-Шевченко](#), [Е. Митницький](#), [В. Парсєгов](#), [Т. Полторжицька](#), [Л. Танюк](#), [І. Черкаська](#).

Основні ролі

Аманд («Молодість» М. Гальбе, Новий львів. театр), Валер, Оргон («Тартюф» Ж.-Б. Мольєра), Енгстранд, Доктор Ранк («Привиди», «Нора» Г. Ібсена; усі – Театр товариства «Руська бесіда» у Львові), Кукса («Пошились у дурні» М. Кропивницького), Побєдоносцев («Пролог» С. Бондарчука, Леся Курбаса), Малахій, Дядько Тарас, Падур («Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Маклена Граса» М. Куліша), Малоштан («Диктатура» І. Микитенка), Боцман Бухта, Бублик («Загибель ескадри», «Платон Кречет» О. Корнійчука), Швандя («Любов Ярова» К. Треньова), Щасливцев, Мурзавецький («Ліс», «Вовки та вівці» О. Островського), Тев'є («Тев'є-молочник» за Шолом-Алейхемом), Король Лір (однойм. п'єса В. Шекспіра); у кіно – Полковник («Коліївщина», 1933; реж. І. Кавалерідзе), Омелько («Мартин Боруля», 1953; реж. О. Швачко, Г. Юра), Тарабанов («Суєта», 1956; реж. М. Афанасьєва), Андрій Волик («Кривавий світанок», 1957; реж. О. Швачко).

Основні вистави

«Царевич» Г. Запольської (1919, Новий львів. театр), «Мартин Боруля» І. Карпенко-Карого (гол. роль), «На полі крові» Лесі Українки, «Романтичні» Е. Ростана (Терноп. укр. театр, 1921; роль Бергамена), «Гедда Габлер» Г. Ібсена (разом із О. Загаровим, Театр товариства «Руська бесіда» у Львові, 1923; роль Тесмана), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського (Харків. театр муз. комедії, 1930), «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1936, роль Івана), «Правда» (1937, роль Леніна), «Богдан Хмельницький» (1939, роль Дяка Гаврила), «Макар Діброва» (1948) і «Над Дніпром» (1960) О. Корнійчука, «Гроза» О. Островського (1938), «Євгенія Гранде» за О. де Бальзаком (1940, у співавт. із Р. Черкашиним), «Молода гвардія» за О. Фадєєвим (1945), «Ярослав Мудрий» І. Кочерги (1946; Сталін. премія, 1947), «Єгор Буличов та інші» М. Горького (1947, гол. роль), «Навіки разом» Л. Дмитерка (1948), «Персональна справа» О. Штейна (1956, роль Полудіна).

Рекомендована література

1. Кисельов Й. Театральні портрети. 1955;
2. Ган Я. Мар'ян Михайлович Крушельницький. 1960;
3. Мар'ян Крушельницький: Спогади, листи, щоденники. 1969;
4. Танюк Л. Мар'ян Крушельницький. 1974;

5. Його ж. Парастас: Іван Світличний, Алла Горська, Володимир Глухий, Мар'ян Крушельницький. 1998;
6. Його ж. Мар'ян Крушельницький: Школа образ. перевтілення, заповідана Лесем Курбасом. 2007 (усі – Київ).

Покликання на статтю:

Крушельницький Мар'ян Михайлович / Л. С. Танюк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-228>. – Останнє поновлення : 19 трав. 2023.

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).